

Nr 60

Utlåtande i anledning av väckt motion angående rätten till vårdbidrag, invaliditetsersättning och invaliditetstillägg, m. m.

Andra lagutskottet har behandlat en inom riksdagen väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr II:220 av herrar *Mattsson* och *Persson* i Heden.

I motionen har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte *dels* ”uttala sig för att kretsen av till vårdbidrag, invaliditetsersättning och invaliditetstillägg berättigade vidgas i enlighet med motionens intentioner” och *dels* ”hemställa om förslag om sådan lagändring att handikappade skall slippa få sin pension reducerad av ersättningen till förmyndare”.

Motionen

Efter en redogörelse för tillkomsten av reglerna om *vårdbidrag* i form av invaliditetsersättning, vilka regler trädde i kraft den 1 juli 1964, anför motionärerna följande.

Mycket snart efter det att bestämmelserna trätt i kraft konstaterades att bedömningen av vårdbidragsansökningarna var restriktiv och att antalet avslagsbeslut var stort. Efter framställningar utfärdade riksförsäkringsverket nya tillämpningsföreskrifter. Med beklagande har vi emellertid konstaterat att detta inte har lett till den minskade restriktivitet som varit önskvärd och enligt vår mening också behövlig. Det synes oss som om man i praxis inte fäster tillräckligt avseende vid behovet av tillsyn och vård. Här måste utöver själva vården och tillsynen inbegripas behovet av tidigt insatt träning, som ställer stora krav på föräldrarna. Ofta måste modern avstå från förvärvsarbete för att kunna ägna tillräcklig tid åt barnet och därtill även anlita hemhjälp för att lätta arbetsbördan. Vi finner nuvarande praxis beträffande vårdbidrag otillfredsställande och den synes innebära att riksförsäkringsverkets cirkulär med anvisningar satts ur spel.

Motionärerna anför att förutsättningarna för att få *invaliditetstillägg* för den som inte förvärvsarbetar — i jämförelse med vad som gällde för rätten till tidigare existerade vårdtillägg — uppmjukats genom att det inte längre krävs behov av ständig tillsyn och vård utan i stället krävs att vederbörande är ur stånd att reda sig själv och därför vid upprepade tillfällen dagligen har behov av annan persons hjälp.

Motionärerna fortsätter.

Såvitt gäller psykiskt handikappade har emellertid den ändrade formuleringen givit upphov till oklarhet. Det talas nämligen inte längre om behov av tillsyn. Det är emellertid synnerligen önskvärdt att det fästes avseende härvid. Enligt vår mening

råder en alltför stor restriktivitet beträffande invaliditetstilläggen. Den är i själva verket så stor att det förekommer fall då tillägg inte beviljas sådana handikappade som, om de inte togs om hand av anhöriga, antingen skulle gå under eller måste tas in på institution. Man kommer inte ifrån att tillsynen och övervakningen för de anhöriga medför stor bundenhet och många gånger inkomstförlust samt utgifter som endast delvis kan kompenseras av invaliditetstillägget.

I fråga om rätten till invaliditetstillägg för förvärvsarbete samt till invaliditetsersättning framhåller motionärerna att det bör beaktas att framför allt de psykiskt handikappade i många fall inte är i stånd att bevaka sina angelägenheter och att man inte kan begära att en förmyndare inom ramen för nuvarande förmyndaravvoden skall hjälpa till vid alla de tillfällen då hjälp kan behövas, när t. ex. den handikappade inte alls kan handha pengar.

Beträffande motionärernas yrkande att handikappades pension inte skall reduceras genom "ersättning till förmyndare" framgår av motiveringen att motionärerna åsyftar såväl förmyndar- som överförmyndaravvoden.

Gällande bestämmelser, m. m.

I 9 kap. lagen om allmän försäkring (LAF) behandlas tilläggsförmåner till folkpension m. m. Under denna rubrik återfinnes bestämmelserna om bl. a. invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag.

Invaliditetstillägg utgår enligt 9 kap. 2 § LAF till försäkrad som uppbär ålders- eller förtidspension och som är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan om hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllt 63 år. Invaliditetstillägg skall alltid utgå om den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan han uppnått 63 års ålder. Dessa två fall motsvarar de fall då enligt tidigare lagstiftning utgick vårdtillägg respektive blindtillägg. Invaliditetstillägg utgår slutligen till försäkrad som uppbär partiell förtidspension, om han utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Studier jämföras med förvärvsarbete om den handikappade är berättigad till studiehjälp eller studiemedel för studierna eller han är utesluten från sådan förmån endast på grund av bestämmelse om behovsprövning.

Invaliditetstillägg utgår med 30 % av basbeloppet.

Till försäkrad som ej uppbär pension enligt LAF kan utgå *invaliditetsersättning*, om han fyllt 16 år. Reglerna härom återfinnes i 9 kap. 3 § LAF. Invaliditetsersättning tillkommer dels försäkrad som är blind, om blindheten inträtt innan han fyllt 63 år, dels försäkrad som utför förvärvsarbete, om han på grund av höggradig nedsättning av kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra förvärvsarbetet. På samma sätt som i fråga om invaliditetstillägg jämföras vissa studier med förvärvsarbete.

Invaliditetsersättning kan utgå med antingen 60 % eller 30 % av basbeloppet. Till den som är blind utgår alltid det högre beloppet. I övriga fall prövas frågan om hel eller halv invaliditetsersättning med utgångspunkt från "hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek".

Sedan den 1 juli 1964 erhåller barn under 16 år *vårdbidrag* i form av invaliditetsersättning om barnet på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård. Invaliditetsersättningen är i detta fall inte graderad utan utgår alltid med 60 % av basbeloppet.

Invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag utgår som regel ej till personer som stadigvarande vårdas på anstalter som tillhör staten, kommun eller landstingskommun eller på enskilda anstalter som uppstår statsbidrag.

Beträffande rätten till vårdbidrag har riksförsäkringsverket i cirkulär den 28 januari 1965 utfärdat anvisningar. I dessa understrykes att grunden för det särskilda behovet av tillsyn och vård skall vara medicinsk. Såsom exemplifiering av de sjukdomar, skador och defekttillstånd, som kan föranleda bidragsrätt, nämnes svåra medfödda missbildningar, organiska nerv- och muskelsjukdomar samt förlösningsskador, cerebral pares m. m., utvecklingsrubbningsar i skelettet till följd av sjukdom, andra somatiska sjukdomstillstånd, defekter i de sensoriska organen, mentalsjukdom samt slutligen psykisk efterblivenhet. Behovet av tillsyn och vård skall föreligga i avsevärd omfattning samt gå utöver det vårdbehov som finnes hos ett normalt utvecklat barn i motsvarande ålder.

I cirkuläret anföres vidare, såvitt här är av intresse, att följande riktlinjer bör tillämpas i fråga om nedan angivna grupper av barn.

Rörelsehindrade barn. Om barnet inte alls eller endast i obetydlig utsträckning kan förflytta sig på annat sätt än med hjälp av annan person eller i rullstol, torde rätt till vårdbidrag föreligga. Så torde också vara fallet om barnet på grund av förlust av eller nedsatt funktionsförmåga i armar eller händer behöver väsentlig hjälp med på- och avklädning, vid måltider eller toalettbesök. Även i andra fall kan rätt till vårdbidrag föreligga vid rörelsehinder, särskilt om barnet samtidigt lider av annan sjukdom eller defekt. Vid bedömningen av sådana fall bör beaktas bl. a. de omständigheter som nedan angives under rubriken Andra grupper av handikappade barn.

Någon generell nedre åldersgräns för rörelsehindrade barns rätt till vårdbidrag bör ej tillämpas. Vid mycket svåra handikapp bör sålunda vårdbidrag kunna beviljas redan under första levnadsåret. Upp till treårsåldern bör i övrigt vikt främst fästas vid behovet av särskild behandling.

Barn med höggradig syn- eller hörselnedsättning. Rätt till vårdbidrag torde föreligga från det ifrågavarande defekt påvisats.

Psykiskt efterblivna barn. Barn som är inskrivna hos vederbörande centralstyrelse för psykiskt efterblivna samt barn som, utan att vara sålunda inskrivna, kan anses jämförbara med sådana i fråga om efterblivenhet får anses ha rätt till vårdbidrag.

I fråga om psykiskt efterblivna barn under 3-årsåldern torde rätt till vårdbidrag dock endast föreligga, om efterblivenheten är mycket allvarlig eller förenad med mera betydande fysiskt handikapp.

Andra grupper av handikappade barn. Vid bedömningen av behovet av särskild

tillsyn och vård torde viss vägledning kunna erhållas av det ovan anförda. I övrigt bör vid bedömningen bl. a. följande omständigheter beaktas.

1. Den faktiska arbetsprestation vårdaren måste utföra i samband med skötseln av barnet. Härvid skall beaktas inte endast vårduppgifternas art utan även deras frekvens samt tillsynsbehovet och vårdarens bundenhet.

2. De av barnets vård i hemmet förorsakade särskilda kostnaderna. Hänsyn bör tagas ej endast till direkta kostnader utan även till nöjaktigt dokumenterade indirekta kostnader (t. ex. att modern på grund av vården måste avstå från förvärvsarbete, som hon eljest med stor sannolikhet skulle ha ägnat sig åt).

Cirkulärets anvisningar är sedan den 18 oktober 1966 intagna i riks försäkringsverkets pensionshandbok (punkt D 1.3.). I här aktuella delar har i samband därmed — utöver smärre redaktionella jämkningar — inte vidtagits annan ändring än att första stycket i ovan återgivna anvisningar beträffande psykiskt efterblivna barn ersatts av följande text.

Barn som är inskrivna vid anstalt för undervisning eller vård av psykiskt efterblivna samt barn som, utan att vara sålunda inskrivna, kan anses jämställda med sådana i fråga om efterblivenhet får, därest icke särskilda omständigheter till annat föranleder, anses ha rätt till vårdbidrag.

Historik

Invaliditetstillägg och invaliditetsersättning

Enligt de regler som gällde före LAF utgick invalidpension till den, vars arbetsförmåga på grund av sjukdom, lyte eller dylikt mera varaktigt gått helt eller till större delen förlorad före den allmänna pensionsåldern. Invalidpensionen bestod av grundpension och tilläggspension, vilka förhöjdes med indextillägg respektive standardtillägg. Grundpensionen utgick utan inkomstprövning. Tilläggspensionen var däremot inkomstprövad. Blindtillägg utgick med 1 200 kronor om året till den som blivit blind före fyllda 60 år. Vårdtillägg utgick med 1 200 kronor om året till pensionsberättigad, som utan att vara blind var ur stånd att reda sig själv och på grund därav var i behov av ständig tillsyn och vård, under förutsättning att behovet därav uppkommit före det han fyllt 60 år. Blindtillägg och vårdtillägg utgick utan inkomstprövning.

I vissa fall kunde dispens ges från inkomstprövningen så att högst 1 100 kronor om året jämte standardtillägg tillerkändes helt arbetsoförmögen invalidpensionär, vars make ej åtnjöt folkpension, s. k. hjälplöshetstillägg.

I sitt betänkande (SOU 1961:29) anförde 1958 års socialförsäkringskommitté att den hade undersökt möjligheterna att införa ett nytt tillägg, som skulle kunna utgå i vissa fall, där vårdtillägg icke kunde ifrågakomma, men där det uppenbarligen förelåg ett avsevärt behov av mera stadigvarande hjälp. Ett sådant tillägg skulle lämpligen kunna betecknas hjälptillägg. Svårigheterna att därvid skapa en tillfredsställande gränsdragning var uppenbara. Skillnaden i förutsättningarna jämfört med vårdtillägget borde avse intensiteten i hjälp- eller vårdbehovet. För att begränsa personkretsen måste emellertid hjälpbehovet också i dessa fall vara relativt

kvalificerat. För rätt till vårdtillägg krävdes dels att den pensionsberättigade var ur stånd att reda sig själv och dels att han på grund härav var i behov av ständig tillsyn och vård. Beträffande hjälptillägget skulle det senare ledet kunna mildras så att vederbörande var i behov av avsevärd fortlöpande hjälp av annan person. Med en sådan bestämning skulle hjälptillägget kunna utgå i fall, där hjälpbehovet var relativt betydande och där det avsåg dagligen återkommande åtgärder som hjälp med av- och påklädnad, med att stiga upp eller gå till sängs, att intaga föda, att förflytta sig etc. Exemplifieringen fick inte betraktas såsom uttömmande. Det borde ankomma på de pensionsbeviljande organen att, med beaktande av de sålunda angivna riktlinjerna, i varje särskilt fall avgöra, om förutsättningar för hjälptillägg förelåg. Att tillämpningen av reglerna om hjälptillägg måste medföra ett visst merarbete för pensionsmyndigheterna var uppenbart. Å andra sidan kunde man vid prövning av hithörande frågor få viss ledning av de erfarenheter som vunnits vid handläggningen av ärenden om vårdtillägg. Kommittén förordade, att ett tillägg, kallat hjälptillägg, i enlighet med vad ovan skisserats, infördes vid sidan om vårdtillägget. Beträffande förutsättningarna för rätt till hjälptillägget utöver vad ovan anförts borde gälla samma villkor som gällde eller föreslagits för vårdtillägget. Beträffande storleken av vårdtillägget och hjälptillägget förordade kommittén, att vårdtillägget bibehölls vid då gällande belopp 1 200 kronor. Hjälptilläggets storlek var en avvägningsfråga. Det borde emellertid vara något lägre än vårdtillägget. Kommittén förordade, att hjälptillägget utgick med 800 kronor, vilket belopp motsvarade två tredjedelar av vårdtillägget.

I frågan om särskilda pensionsförmåner till yrkesverksamma invalidiserade försäkrade anförde kommittén, att det vid det av kommittén förordade invaliditetsbegreppet kan inträffa att vederbörande trots synnerligen betydande medicinska defekter inte är berättigad till förtidspension, beroende på att hans arbetsinkomst relativt sett är hög. Anledningen till att han har så stor inkomst kan vara att han besitter en osedvanligt stor arbetsvilja. Det kan vidare vara så att förvärvandet av arbetsinkomsten möjliggöres genom att han får hjälp av anhöriga eller andra för att kunna ta sig till eller från arbetsplatsen eller får personligt bistånd av annan i arbetet eller skaffar sig särskilda hjälpmedel för färderna eller för arbetets utförande, vilket kan förorsaka honom stora utgifter. Kommittén ansåg att det i fall som de nu åsyftade är angeläget att samhället vidtager särskilda åtgärder för att uppmuntra till arbete, och erinrade om att en särskild lytesersättning sedan gammalt utges till en grupp höggradigt medicinskt invalidiserade, nämligen de blinda. Enligt kommitténs mening talade rättvisesynpunkter för införande av en mera allmän lytesersättning, även om det är svårt att utforma och tillämpa regler för en sådan ersättning. Den invalidgrupp, som det syntes ligga närmast till hands att jämställa med de blinda omfattade enligt kommitténs åsikt personer, vilka lider av höggradiga rubbningar i rörelse- och stödorganens funktion. Kommittén föreslog, att en försäkrad i ålder mellan 16 och 67 år, som lider av höggradig nedsättning i rörelse- eller stödorganens funktion men likväl har sådan förmåga att genom arbete bereda sig inkomst att han uteslutes från rätt till förtidspension, skulle ha rätt till en särskild folkpensionsförmån kallad vanföreersättning, om han är i behov av avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande mer-

utgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra sitt arbete. Är den försäkrade visserligen inte utesluten från rätt till förtidspension men erhåller han en lägre sådan pension än eljest skulle ha utgått, skulle han i stället få rätt till vanföretillägg. Enligt kommitténs förslag borde vanföreersättning utgå med 1 200 kr. och vanföretillägg med 800 kr. för år räknat.

I propositionen med förslag till lag om allmän försäkring (prop. 1962:90) sammanfördes de av socialförsäkringskommittén föreslagna blindtilläggen, vårdtilläggen, hjälptilläggen och vanföretilläggen till en förmån, invaliditetstillägg, avsedd för dem som hade pension. Den föreslagna vanföreersättningen sammanfördes med den av kommittén likaledes förordade blindersättningen, till en förmån, invaliditetsersättning, avsedd för invalidiserade i arbetsför ålder, vilkas förvärvsförmåga var sådan att de inte blev berättigade till förtidspension.

Departementschefen anförde i denna fråga bl. a. följande (s. 299).

Beträffande den av kommittén föreslagna gränsdragningen mellan vårdtillägg och hjälptillägg har i några remissyttranden anmärkts, att förutsättningarna för rätt till de olika tilläggen inte angivits tillräckligt klart. För rätt till vårdtillägg krävs f. n. att den pensionsberättigade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav har behov av ständig tillsyn och vård. Förslaget om hjälptillägg innebär att kraven på vårdbehovets intensitet mildras så att det räcker med att pensionären är i behov av avsevärd fortlöpande hjälp från annan persons sida. Vårdtillägg och hjälptillägg är båda avsedda för svårt invalidiserade med betydande behov av vård och bistånd. Skillnaden mellan de båda förmånerna är en fråga om gradering av stödets storlek i olika fall. Jag kan ge kritiken rätt i att det mången gång skulle bli svårt att avgöra, huruvida den försäkrade bör ha det ena eller det andra av de båda föreslagna beloppen 1 200 och 800 kr. Enligt min mening bör någon sådan gradering av stödets storlek inte förekomma. Däremot bör det för rätt till vårdtillägg nu gällande kravet i fråga om vårdbehovets intensitet uppmjukas till huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén föreslagit för hjälptilläggets vidkommande.

Departementschefen förordade härefter att villkoren för förmånerna till de förvärsarbetande invaliderna skulle ges en sådan utformning, att hänsyn mera skulle tas till behovet av bistånd eller hjälpmedel för att kunna utföra arbetet än till lokaliseringen av lytet eller organfelet.

Propositionens förslag rörande de här behandlade förmånerna godtogs av riksdagen med den ändringen att invaliditetsersättningen bestämdes övergångsvis till 2 000 kr. i stället för föreslagna 1 800 kronor. Invaliditetstillägget bestämdes likaledes övergångsvis till 1 200 kr.

I motioner till 1963 års riksdag anfördes att lagstadgandet om invaliditetsersättning på sina håll tillagts den innebörden, att invaliditetsersättning endast kunde utgå om den försäkrades merutgifter översteg ersättningens belopp. Andra lagutskottet hänvisade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 45) till att lagtexten inte uppställer något krav på att den försäkrades merutgifter skall överstiga ersättningens belopp, huruvida merutgifterna skulle anses betydande eller inte fick uppenbarligen bedömas från fall till fall.

Genom beslut av 1964 års riksdag indexreglerades invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar genom anknytning till basbeloppet. Invaliditetstillägget bestämdes till 30 procent av basbeloppet och invaliditetsersättningen till 50 procent av basbeloppet.

I motioner till 1964 års riksdag aktualiserades frågor om höjning och gradering av invaliditetstillägg och invaliditetsersättningar. I frågan om höjning av beloppen fann riksdagen (andra lagutskottet 1964:41) det befogat att motionerna överlämnades till socialpolitiska kommittén. Beträffande spörsmålet om gradering av förmånerna uttalade riksdagen (andra lagutskottet 1964:42), att den då föreslagna höjningen av förmånernas belopp kunde få till följd en viss återhållsamhet vid bidragsgivningen. Det borde därför undersökas om inte reducerade tillägg och ersättningar borde införas för sådana fall då fullt bidrag inte kunde utgå.

Kungl. Maj:t överlämnade ifrågavarande motioner och utskottsutlåtanden till pensionsförsäkringskommittén för att beaktas vid fullgörande av utredningsuppdraget.

I sitt i oktober 1965 avgivna betänkande *Vissa pensionsfrågor* (SOU 1965:62) behandlade kommittén frågan om *storlek* och *gradering* av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Kommittén gjorde vissa uttalanden som har betydelse för behandlingen av den nu behandlade motionen.

Kommittén framhöll att frågan om invaliditetstilläggets *storlek* hade sådant samband med förtidspensionernas utformning att den inte borde behandlas förrän i det senare sammanhang, då förtidspensionens storlek prövades. Invaliditetsersättningen föreslogs höjd till 60 % av basbeloppet.

Beträffande *gradering* av invaliditetstillägg anförde kommittén följande (s. 16).

När det gäller sådana tillägg som utgår på grund av den försäkrades hjälpbehov är tillägget inte direkt knutet till vissa kostnader. En viss uppmjukning i kravet på hjälpbehovets intensitet synes redan ha skett i praxis. Det torde därför kunna påstås att behovet av halva tillägg i dessa fall inte är särskilt framträdande. Förhållandet kan sägas vara i någon mån likartat i de fall då tillägg utgår för merutgifter i samband med förvärvsarbete. I sådana fall har merutgifterna tidigare i regel ej ansetts kvalificera för tillägg om de inte uppgått till ungefär tilläggets belopp. I senare praxis kan emellertid spåras en tendens till en något friare prövning av merkostnadernas storlek. Det får förutsättas att denna något liberalare praxis kommer att bestå. Den tillgodoser i huvudsak samma syfte som en gradering. Kretsen av tilläggsberättigade torde därigenom i praxis få en lämplig avgränsning. Om en måttlig överkompensation för kostnaderna i vissa fall skulle ske torde detta med hänsyn till den kategori det är fråga om knappast ge anledning till betänkligheter.

På grund av det anförda föreslår kommittén för närvarande ingen gradering av invaliditetstillägget. När frågan om tilläggets belopp under kommitténs fortsatta arbete blir föremål för bedömning måste givetvis också frågan om gradering av tillägget tas upp till förnyade överväganden.

Beträffande *gradering* av invaliditetsersättningen anförde kommittén.

I fråga om invaliditetsersättningen kan andra synpunkter anläggas. Den föreslagna höjningen av ersättningen till 60 procent av basbeloppet accentuerar behovet

av en lägre nivå för ersättningen i de fall då någon som utför förvärvsarbete är i behov av avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra förvärvsarbetet. Det synes kommittén som om tröskelproblemet beträffande invaliditetsersättningen bör minskas genom införandet av en lägre nivå. För båda ersättningsnivåerna förefaller det lämpligt att anknyta till det resonemang som förts angående den liberalare praxis för invaliditetstillägg som utbildat sig. Huruvida den högre eller lägre nivån av invaliditetsersättningen skall utgå skulle då komma att i huvudsak bli beroende av hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek. Det synes vara en fördel att villkoren beträffande kostnadernas storlek för invaliditetstillägg och den lägre nivån för invaliditetsersättning kan bli desamma. Enligt kommitténs mening bör den lägre ersättningsnivån sättas till 30 procent av basbeloppet. Härigenom uppnås även vad beträffar beloppets storlek paritet mellan tillägget och den lägre ersättningsnivån. Till den som är blind skall invaliditetsersättning alltid utgå efter den högre nivån.

Kommittén föreslår alltså en gradering av invaliditetsersättningen i en högre nivå — 60 procent av basbeloppet — och en lägre nivå — 30 procent av basbeloppet.

Genom proposition 1966:59 framlades förslag, som grundade sig på pensionsförsäkringskommitténs betänkande.

Riksdagen (2 LU 41) anslöt sig — med avslag å väckt motion — till kommitténs och departementschefens ställningstagande att invaliditetstilläggets storlek och graderingen borde behandlas först i samband med bestämmandet av den framtida nivån för förtidspensionen. Riksdagen anförde emellertid att skäl talade för att i framtiden även invaliditetstillägget differentierades.

Riksdagen godtog även förslag som i enlighet med betänkandet framlagts i propositionen om höjning och gradering av invaliditetsersättningen.

Beträffande graderingsfrågan anförde departementschefen utan erinran från riksdagens sida följande.

När det gäller handikappade, som har merkostnader för att kunna utföra sitt förvärvsarbete, fordras enligt praxis för invaliditetsersättning att merkostnaderna åtminstone närmar sig det belopp med vilket invaliditetsersättning utgår.

Den höjning av invaliditetsersättningens belopp som jag nyss förordat skärper det tröskelproblem som redan nu finns i fråga om denna ersättning. Införandet av halva invaliditetsersättningar kan minska tröskelproblemet. Om invaliditetsersättning inte kan utgå därför att utgifterna betydligt understiger beloppet av hel ersättning, blir det möjligt att ge ut halv ersättning. Kommitténs förslag har på denna punkt fått ett genomgående gynnsamt mottagande, och jag förordar att det genomförs.

Riksdagen avslag motionsyrkanden att invaliditetsersättning i fall då särskilt stora merutgifter föreligger skulle kunna utgå med belopp överstigande 60 % av basbeloppet.

Vårdbidrag

Såsom ovan anförts kan från och med den 1 juli 1964 vårdbidrag i form av invaliditetsersättning utgå till vissa i enskilt hem vårdade handikappade barn under 16 år.

Socialpolitiska kommittén utformade i ett betänkande (stencil S 1963:3) reglerna för vårdbidrag. Kommittén uttalade bl. a., att rätten till invaliditetstillägg är beroende av om vederbörande är ur stånd att reda sig själv och på grund härav i kvalificerat behov av hjälp av annan. Kommittén förordade att villkoren för rätt till vårdbidrag i princip borde vara desamma.

Föredragande departementschefen yttrade i *proposition nr 94* till 1964 års riksdag med förslag bl. a. om införande av vårdbidrag.

Invaliditet hos barn innebär stora påfrestningar för barnets föräldrar och fostrare. Vid sidan om oro och ängslan för barnet får de underkasta sig avsevärda uppföringar, om barnet skall få så god utveckling som dess förutsättningar medger. I de fall då barnet med fördel kan vistas i sitt hem blir den personliga insatsen från vårdarnas sida av utomordentligt stor betydelse för denna utveckling. I vilken utsträckning en sådan insats kan göras är dock till stor del en kostnadsfråga. Det är inte bara så att vårdaren på grund av den tid som måste ägnas åt barnet i motsvarande mån får avstå från arbetsinkomst, som eljest skulle stått att få. Vården kräver ofta också särskilda kostnader i flera hänseenden, inte minst för resor i olika sammanhang. Många gånger kan de krav som ställs på föräldrarna bli så stora, att de måste överlämna barnet för vård på en institution trots att vården hellre borde ha beretts i hemmet.

Mot bakgrunden av det sagda är det angeläget att från statsmakternas sida åtgärder vidtages för att bereda lättnader och stöd för vård av handikappade barn i hemmen. En väg är härvidlag att tillhandahålla service och hjälpmedel av olika slag, såsom också sker. Vid sidan härav bör övervägas att införa kontantstöd i mera generella former. — — —

Vad i övrigt angår de nya bestämmelsernas utformning vill jag framhålla att det torde vara ogörligt att i lagtext med exakthet fastslå i vilka fall vårdbidrag skall komma i fråga. Någon avgränsning av personkretsen med hänvisning till särskilda slag av handikapp bör som kommittén framhållit inte komma i fråga. Bidragsrätten bör för alla kategorier av handikappade bedömas efter enhetliga grunder. Vårdbidragstagarna måste komma att representera en mycket heterogen grupp inrymmande både kroppsliga och psykiska handikapp, medfödda såväl som senare förvärvade. Här måste nödvändigtvis ett visst utrymme ges åt tillämpningen, varvid det bl. a. får ankomma på riks försäkringsverket att, lämpligen efter samråd med medicinalstyrelsen, anvisa normer för bedömningen.

Kommittén föreslår att för rätt till vårdbidrag skall krävas att barnet — på motsvarande medicinska grunder som fordras för rätt till förtidspension — varaktigt och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård. Jag tillstyrker förslaget med en viss jämkning i fråga om varaktighetskravet som jag strax kommer till.

De behov av tillsyn och vård som skall beaktas är sådana som går utöver dem som föreligger hos ett normalt utvecklat barn. Detta innebär att utrymmet för tillämpning av bestämmelserna blir mindre, när det gäller barn i späd ålder, vilka även om de är friska kräver tillsyn och vård i betydande omfattning. För sådana fall har man främst att se till behovet av särskild behandling, som fordras med hänsyn till barnets handikapp och som kan ges i hemmet. Vidare har man att beakta sådana av handikappet föranledda yttringar och behov hos barnet som kräver speciella åtgärder från vårdarens sida.

Behovet av särskild tillsyn och vård skall såsom angivits föreligga i avsevärd omfattning. Bedömningen får här ske med ledning av den särskilda arbetsinsats som

vårdaren får göra och de särskilda kostnader som barnets handikapp föranleder. I övrigt torde viss ledning vara att hämta från den praxis, som föreligger rörande tillämpningen av bestämmelserna om invaliditetstillägg enligt 9 kap. 2 § första stycket lagen om allmän försäkring.

Andra lagutskottet godtog i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 41* propositionens förslag.

Vårdbidraget fastställdes till samma belopp som invaliditetsersättningen eller 50 % av basbeloppet.

Till ledning för de allmänna försäkringskassornas prövning av ansökningar om vårdbidrag utfärdade riksförsäkringsverket den 10 juli 1964 ett cirkulär (P 7/1964) till vilket hade fogats en av verket i samråd med medicinalstyrelsen utarbetad promemoria. I promemorian uttalades bl. a. följande.

Av uttalandena i förarbetena till de nya bestämmelserna, t. ex. hänvisningen till invaliditetstilläggen, får anses framgå att tillämpningen bör ske efter relativt restriktiva linjer, åtminstone intill dess större erfarenhet vunnits.

I motioner till 1965 års riksdag kritiserades innehållet i riksförsäkringsverkets cirkulär. Motionärerna framhöll att avsikten vid införandet av vårdbidragen varit att tillämpningen skulle bli förhållandevis generös. De yrkade att lagen skulle ändras så att alla barn "med mera betydande handikapp" kunde få vårdbidrag.

Innan riksdagsbehandlingen av motionerna skedde utfärdade riksförsäkringsverket den 28 januari 1965 nya anvisningar i ämnet. I dessa anvisningar — vilka i väsentliga delar återgivits i "Gällande bestämmelser, m. m." — upptogs inte nyss citerade avsnitt om restriktivitet.

Andra lagutskottet uttalade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1965:20) följande.

Utskottet finner det tillfredsställande att riksförsäkringsverkets tidigare rekommendation om restriktivitet inte finns upptagen i verkets senaste anvisningar. Lagstiftningen om vårdbidrag har varit i kraft endast en kort tid. Med hänsyn härtill och då man ännu ej vunnit tillräcklig erfarenhet av hur riksförsäkringsverkets senaste anvisningar påverkar rättstillämpningen är det enligt utskottets mening inte möjligt att redan nu bedöma denna. Det må här framhållas att anvisningarna ej var publicerade då förevarande motioner väcktes. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att pensionsförsäkringskommittén utreder frågan om införande av halva vårdbidrag i sådana fall, där fullt bidrag icke kan ifrågakomma, men där uppenbarligen föreligger starkt behov av hjälp. I samband härmed kan man förvänta att översyn av reglerna om vårdbidrag i sin helhet blir aktuell. Med hänvisning till det anförda anser utskottet något riksdagens initiativ för närvarande icke vara erforderligt.

Pensionsförsäkringskommittén — som fått i uppdrag att undersöka möjligheterna att införa halva vårdbidrag sedan önskemål framstälts därom i motioner då vårdbidragen infördes 1964 — behandlade frågan i sitt ovannämnda betänkande "Vissa pensionsfrågor" (SOU 1965:62). Kommittén anförde.

Önskemålet om halva vårdbidrag motiveras med att den gällande avgränsningen av den krets som kan komma i åtnjutande av bidrag utestänger fall där vårdbehovet är mindre än som förutsättes för rätt till helt bidrag men dock så stort att det vore berättigat med halvt bidrag.

Såsom nämnts antogs reglerna om vårdbidrag så sent som under fjolåret. Någon mera betydande erfarenhet av reglernas verkningar har därför ännu icke vunnits. Under sådana omständigheter är det ännu inte möjligt att få någon helt klar bild av hur avgränsningen av den bidragsberättigade kretsen kan komma att slutgiltigt ske i praxis. Det måste vidare enligt kommitténs uppfattning bli svårt att på förevarande område tillskapa fasta hållpunkter för en gradering. Kommittén finner det därför knappast lämpligt att nu konstruera en ny avgränsning för en lägre bidragsnivå. Det bör anmärkas att riksförsäkringsverkets anvisningar för tolkning av reglerna om vårdbidrag utfärdats så sent som den 28 januari 1965. Enligt kommitténs mening bör det med hänsyn till vad här anförts för närvarande icke böra komma i fråga att införa graderade vårdbidrag.

I den proposition (1966:59), varigenom förslag framlades i anledning av kommittébetänkandet, förklarade sig departementschefen dela uppfattningen att vårdbidraget inte borde graderas. Riksdagen (2 LU 41) gjorde ingen erinran i detta avseende.

Riksdagen godtog förslag i propositionen, att vårdbidraget — i likhet med vad som skedde med invaliditetsersättningen — skulle höjas till 60 % av basbeloppet.

Remissyttrande

I skrift till Kungl. Maj:t den 21 juni 1967 har Handikapporganisationernas centralkommitté (HCK) hemställt om utredning i syfte att väsentligt vidga kretsen av dem som är berättigade till vårdbidrag, invaliditetsersättning och invaliditetstillägg. Enligt HCK:s uppfattning är nämligen de lagbestämmelser som reglerar rätten till nämnda förmåner alltför snävt utformade och tillämpningen i praxis, även inom ramen för lagens regler, alltför restriktiv.

Riksförsäkringsverket har den 22 september 1967 yttrat sig över framställningen.

I fråga om rätten till vårdbidrag anför riksförsäkringsverket följande.

Till en början sökte man vid handläggningen av vårdbidragsansökningarna tillämpa en strikt och långt gående schablonisering såvitt gällde bedömningen av vårdbehovet. Man förutsatte att förefintligheten av vissa lätt konstaterbara yttre förhållanden — inte bara av medicinsk natur utan även t. ex. inskrivning hos centralstyrelse för undervisning och vård av psykiskt efterblivna — normalt innebar att det förelåg ett så pass omfattande vård- och tillsynsbehov att vårdbidrag kunde beviljas utan närmare utredning av förhållandena i det enskilda fallet. Detta betraktelsesätt kom till uttryck i de vägledande anvisningar för tillämpningen som utfärdades kort efter de nya bestämmelsernas tillkomst. Emellertid har erfarenheterna under den gångna tiden givit vid handen att förhållandena gestaltar sig alltför olika i olika fall för att en strikt schablonmässig tillämpning alltid är möjlig att genomföra. I den nuvarande tillämpningen — som bland annat bygger på avgöranden av försäkringsdomstolen — har man därför övergått till att även beträffande sådana grupper handikappade barn för vilka en schablonmässig bedömning rekommenderats, t. ex. psy-

kiskt efterblivna samt syn- och hörselskadade, låta förhållandena i det enskilda fallet ytterst bli avgörande för rätten till vårdbidrag. Givetvis är de i riks försäkringsverkets anvisningar angivna allmänna riktlinjerna ändock av stor betydelse till ledning för bedömningen i de flesta fall.

Verket granskar härefter fyra avgöranden rörande vårdbidrag, vilka avgöranden enligt HCK:s mening visar att lagtillämpningen varit alltför restriktiv. Enligt verkets mening synes de återopade avgörandena inte ge belägg för att praxis i fråga om vårdbidragen varit alltför restriktiv mot bakgrunden av den utformning lagstiftningen fått. Att denna praxis följer en linje, som i vissa avseenden tvärtom torde gå utöver vad lagstiftaren tänkt sig, framgår bland annat av att man trots uttalandena i förarbetena icke uppställer på långt när så stränga krav för rätt till vårdbidrag som krävs för rätt till invaliditetstillägg.

Vidare anför verket följande.

HCK har i sin framställning framhållit betydelsen av träning i olika avseenden som ett led i de handikappade barnens utveckling och uppfostran och yrkat att ordet träning skall uttryckligen inskrivas i lagtexten som en grund för att bevilja vårdbidrag. Redan nu beaktas emellertid träningen vid prövningen av rätten till vårdbidrag, och i den mån sådan träning förekommer — vilket sannolikt inte sker i den utsträckning som vore önskvärt — tar man stor hänsyn till föräldrarnas arbetsinsats härvidlag. Något behov av den föreslagna ändringen i texten i nu nämnt hänseende torde därför knappast föreligga.

Verket hävdar, att i gränsområdet, där tveksamhet föreligger om vederbörande är berättigad till vårdbidrag eller ej, är tröskelproblemet mellan bidragsberättigade och icke bidragsberättigade barn redan nu betydande. Detta tröskelproblem kommer att bli av avsevärt större omfattning och ömtålighetsgrad vid en väsentlig utvidgning av den bidragsberättigade kretsen. En sådan utvidgning bör enligt riks försäkringsverkets mening övervägas endast i samband med en gradering av vårdbidragens storlek. Sedan verket härefter erinrat om riksdagsbehandlingen och pensionsförsäkringskommitténs ställningstagande i denna fråga anför verket.

Verket har för sin del icke något att erinra mot att frågan om förutsättningarna för rätt till vårdbidrag aktualiseras på nytt och att en utredning nu kommer till stånd. Enligt verkets mening bör en sådan utredning innebära fältundersökningar för att få ett fastare underlag för att bedöma den ekonomiska situationen för familjer med barn med olika handikapp.

Beträffande invaliditetstillägg och invaliditetsersättning anför riks försäkringsverket, att den praxis, som verket tillämpar vid sin bedömning, följer de riktlinjer, som kommit till uttryck i försäkringsdomstolens avgörande. Verket anför vidare bl. a. att prövningen av dessa förmåner i fråga om andra handikappade än blinda i myc-

ket hög grad är en skälighetsprövning, något som måste försvåra en likformig tillämpning. Slutligen yttrar verket.

Som HCK framhållit är antalet pensionsfall där invaliditetstillägg utgår ca 10 000 medan antalet ålderspensionärer är ca 881 000 och antalet förtidspensionärer ca 158 000. Detta får anses innebära att invaliditetstillägg endast utgår när en mycket kvalificerad invaliditet föreligger. I den mån ekonomiska resurser härför finns kan det tänkas vara väl motiverat att utsträcka tillämpningsområdet för invaliditetstilläggen. En mera väsentlig ändring i vad som nu tillämpas förutsätter lagändring. En eventuell utredning bör först innefatta en noggrann undersökning av de ekonomiska förhållandena för pensionärer med invaliditetstillägg i jämförelse med förhållandena för sådana pensionärsgrupper som kan komma i fråga vid en utvidgning av tillämpningsområdet.

Förmyndarskapsutredningen

Enligt bemyndigande den 30 december 1964 tillkallade justitieminister Kling i början av år 1965 sakkunniga för att verkställa en översyn av förmyndarskapslagstiftningen. Av direktiven till de sakkunniga, vars utredningsarbete bör utmynna i förslag till erforderliga lagändringar, må här återgivas följande (riksdagsberättelsen 1966 s. 66).

En fråga som vid flerfaldiga tillfällen berörts i riksdagen och som bör uppmärksammas är den om arvode till förmyndare och överförmyndare. Arvode till dem utgår årligen i stort sett med viss procentuell andel av den omyndiges behållna inkomst. Om det finnes lämpligt, äger kommun lämna bidrag till arvode åt överförmyndaren och till kostnaderna för hans verksamhet. Kommunen äger också bestrida samtliga dessa utgifter och i stället uppbära nämnda arvodesbelopp. I exempelvis Stockholm uppbär staden överförmyndararvodena. Sådant arvode kan eftergivas av staden, om särskilda skäl föranleder det.

Med hänsyn till att förmyndarförvaltning och kontrollen däröver anordnas i den omyndiges intresse har ansetts, att de därmed förenade kostnaderna bör bestridas av den omyndige själv. Mot denna uppfattning har hävdats, att förmyndarskapet är ett skydd som det allmänna bör tillhandahålla den omyndige lika väl som det har påtagit sig ansvaret för den enskildes säkerhet i andra hänseenden. Det har också påpekats, att den föreskrivna kontrollen ej är frivillig utan genomförs med tvång. Arvodena till förmyndare och överförmyndare bör därför enligt den senare meningen bestridas av allmänna medel. Särskilt beträffande sådana inkomster som folkpension, livränta, underhållsbidrag eller liknande som är avsett att trygga den omyndiges försörjning synes mig gällande ordning kunna leda till otillfredsställande resultat. Det bör därför omprövas. Utredningen bör ske huruvida kostnaderna för förmyndarförvaltningen och för kontrollen däröver i viss utsträckning eller helt och hållet bör överflyttas på det allmänna. I samband därmed bör uppmärksammas frågan om större möjligheter att utge högre ersättning än den vanliga till förmyndare i fall, då förvaltningsuppdraget är mera krävande eller förmyndarskapet är förenat med omfattande arbete rörande vården av den omyndiges personliga angelägenheter. En tillfredsställande lösning av denna fråga är av betydelse bl. a. för möjligheterna att erhålla dugliga och pålitliga förmyndare.

Utskottet

I detta ärende behandlas vissa frågor, som avser rätten till invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag inom folkpensioneringen.

För rätt till invaliditetstillägg till ålderspension eller förtidspension fordras enligt lagen att den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen har behov av annan persons hjälp. En blind skall alltid anses uppfylla dessa förutsättningar.

Invaliditetstillägg kan också utgå om den försäkrade har partiell förtidspension och lider av höggradig nedsättning i ett eller flera kroppsorgans funktion och på grund härav behöver fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra förvärvsarbete. Om en förvärvsarbetande som nu nämnts inte uppbär någon form av pension, har han rätt till invaliditetsersättning.

Invaliditetstillägget utgör 30 % av basbeloppet. Invaliditetsersättningen utgör 60 % eller 30 % av basbeloppet beroende på hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek.

Vårdbidrag utgår till barn under 16 år om barnet på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård. Vårdbidraget utgör 60 % av basbeloppet.

I motionen II:220 hävdas, att prövningen av rätten till de olika handikappförmånerna i praxis sker efter alltför restriktiva linjer. I fråga om invaliditetstillägg till icke förvärvsarbetande erinras om att en uppmjukning skett i fråga om förutsättningarna för erhållandet av tillägg till pensionen; tidigare krävdes behov av ständigt tillsyn och vård. Enligt motionärernas mening har emellertid den gjorda ändringen givit upphov till oklarhet beträffande "psykiskt handikappade", som behöver tillsyn. Praxis i fråga om rätten till tillägget har för denna grupp blivit mycket sträng. Även vid prövningen av rätten till invaliditetsersättning för denna grupp bör en liberalisering ske. Då det gäller vårdbidrag har motionärerna fått uppfattningen att det inte fästes tillräckligt avseende vid behovet av tillsyn och vård. Särskilt framhålles, att behovet av tidigt insatt träning, som ställer krav på föräldrarna, måste beaktas. Motionärerna hemställer att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att kretsen av berättigade till de här behandlade handikappförmånerna vidgas i enlighet med motionens intentioner.

Lagregler rörande rätt till förmåner av den karaktär, som behandlas här, måste av naturliga skäl bli allmänt hållna. Det måste därför i betydande utsträckning överlåtas åt praxis att inom ramen för reglerna närmare avgränsa vilka handikappade, som skall erhålla de olika förmånerna. En alltför oenhetlig praxis kan i viss mån förebyggas genom riks försäkringsverkets tillsyns verksamhet och genom vägledande anvisningar. Om praxis skulle utveckla sig på ett sätt som icke åsyftats vid lagstiftningens tillkomst finns självfallet möjlighet att ändra reglerna. Den omständigheten, att enstaka fall kan förekomma, där försäkringskassor fällt avgöranden, som inte synes stå i överensstämmelse med vad som varit avsett vid reglernas tillkomst, utgör

däremot inte något skäl till några åtgärder av lagstiftningskaraktär. Sådana fall får lösas genom att ärendena föres upp till högre instans.

Reglerna om vårdbidrag har varit i kraft endast något mer än tre år. Under den första tiden för reglernas giltighet fanns centrala anvisningar, i vilka betonades att en viss restriktivitet borde iakttas vid prövningen av vårdbidragsansökningar. De nu gällande anvisningarna, i vilka denna inskränkande föreskrift tagits bort, har — utöver smärre ändringar under 1966 — gällt sedan början av 1965. Den tid, som därefter förflutit, har enligt utskottets mening varit alltför kort för att möjliggöra några bestämda slutsatser i frågan om tillämpningen av bestämmelserna. Det må dock påpekas att antalet utgående vårdbidrag överensstämmer med det antal som beräknades vid lagstiftningens tillkomst. Utskottet kan i vart fall för närvarande inte förorda att någon särskild undersökning i fråga om dessa bidrag göres, som skulle kunna ligga till grund för åtgärder av den karaktär som avses i motionen.

Då det gäller invaliditetstilläggen framhöll pensionsförsäkringskommittén i ett hösten 1965 avgivet betänkande, att en viss uppmjukning av kravet på hjälpbehovets intensitet syntes ha skett i praxis och att, då det gällde de fall, där en förvärsarbetande person hade merutgifter, en tendens till en något friare prövning av merkostnadernas storlek kunde spåras. Kommittén förutsatte att den något liberalare praxis, som sålunda uppstått, skulle komma att bestå. Under sitt fortsatta arbete kommer kommittén i samband med prövningen av förtidspensionernas framtida nivå att ta upp frågan om invaliditetstilläggets storlek och gradering av tillägget. Kommittén kommer således att ånyo pröva frågan om vilken krets, som bör få uppbära den här behandlade förmånen. Det kan tilläggas, att riksdagen vid flera tillfällen och senast förra våren uttalat sig för en gradering av invaliditetstilläggen.

I samband med att invaliditetsersättningen förra året höjdes från 50 till 60 % av basbeloppet infördes möjligheter att utge även halv invaliditetsersättning. Härigenom avsåg statsmakterna att minska det tröskelproblem som fanns i fråga om denna ersättning; för att sådan skulle utgå hade nämligen i praxis fordrats, att merkostnaderna för den försäkrade åtminstone närmade sig det belopp med vilket invaliditetsersättning utgick. Enligt utskottets mening bör erfarenheterna av den nya lagstiftningen — som varit i kraft endast sedan den 1 juli 1966 — avvaktas innan frågan om avgränsningen av den bidragsberättigade kretsen åter tas upp till prövning.

På grund av nu anförda skäl kan utskottet inte tillstyrka motionen i förevarande del.

Motionärerna framställer även ett yrkande om sådan lagändring att handikappade, som är omyndiga, skall slippa få sin pension reducerad av arvode till förmyndare.

I början av år 1965 tillkallades sakkunniga för översyn av förmynderskapslagstiftningen. I direktiven till utredningen anföres, att det har hävdats att arvoden till förmyndare och överförmyndare bör bestridas av allmänna medel och att särskilt beträffande sådana inkomster som folkpension, livränta, underhållsbidrag eller liknande, som är avsett att trygga den omyndiges försörjning, gällande ordning synes

kunna leda till otillfredsställande resultat. De sakkunniga har därför att utreda frågan om kostnaderna för förmyndarförvaltningen och för kontrollen däröver i viss utsträckning eller helt och hållet bör överflyttas på det allmänna. Då den av motionärerna aktualiserade frågan således är föremål för utredning bör motionen ej heller i det här avseendet föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer,

att förevarande motion, II:220, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 7 november 1967

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: fru Carlqvist (s), herrar Lars Larsson (s), Hübinette (h), Dahlberg (s), Erik Filip Petersson (fp), Högström (s) och Kilsmo (fp)*;

från a n d r a kammaren: herr Anderson i Sundsvall (fp), fröken Wetterström (h), herr Bengtsson i Varberg (s), fröken Sandell (s), herrar Fredriksson (s), Gomér (cp), Carlsson i Göteborg (s) och Jonsson (fp).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.